

بنیاد انقلاب اسلامی

بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی ایران

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

قسمت دوم

آشنایی
با بنیاد
تاریخ...

برای معرفی و شناخت اجمالی بخش سیاسی - اقتصادی ، طبعاً " بایستی دو مسئله را مورد بحث قرار دهم . اول ، پیدایش و بعد ، فعالیت بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی ایران .

در بخش اول که مسئله پیدایش مطرح است ، ضروری می دانم به نکاتی اشاره کنم تا خوانندگان متوجه شوند و بدانند که این بنیاد با چه رنج و امید و آرزوئی حرکت را آغاز کرد و بدون پا افزار و تن پوش و معونه - فقط با اتکاء به قول بزرگ مردانی دلسوز و علاقمند به تاریخ - گام در راهی نهاد که ، می باید نسل های آینده هم پای در آن راه نهند . راهی که بی انتهاست ، چرا که تاریخ حافظه و نیروی شناخت زمان است ، اگر از کار بازماند ، جهان ناشناخته خواهد ماند .

حقیقت این است که پیش از تأسیس بنیاد ، همواره آرزو داشتم که کاش ما هم بحکم ضرورت ، مانند دیگر ملت هایی که دارای آکادمی های علمی و تحقیقاتی هستند ، دارای مجموعه های علمی و تحقیقاتی باشیم تا مخصوصاً " به تاریخ دقیق ملت و سرزمین خود با وسیله تحقیق و تتبع دست یابیم و آن را حفظ کنیم .

آرزو داشتیم و داریم که به همت و پایداری تاریخ شناسان متعهد و روشن بین شمع افروخته گردد و نه چندان دیر ، گانونی از نور و حرارت شده و چون خورشید درخشیدن گیرد و دنیای ناشناس و غریب تاریخ و تاریخ نویسی را روشنی و صفا بخشد . با این امید و آرزو و این شوق و دلبستگی ، خود را در میان دوستان یکسردل و پاک نیتی دیدم که در جمع و سخنشان شعله های گرم و روشن علم و عمل فروزان بود . هر جلسهای که در دل شبهای سرد و طولانی زمستان ۶۲ در خانه دوستان تشکیل می شد ۶ تا ۷ ساعت سخن بود و حاصل سخن ، از تاریخ و بنیاد تاریخ و آغاز حرکت و از خود گذشتگی و صداقت در این راه . بهر طریق جلسات بی در پی و متعددی گرد هم آمدیم . و پشتوانه ما اساسنامه ای امضاء نشده بود و قول و قرار اطمینان دهنده ، هیأت مؤسس ، بعد هم عشق و ایمان کسانی که می خواستند رهرو راه پیچ در پیچ یک قرن تاریخ باشند .

با آغاز سال ۶۲ طرح اولیه کار تحقیقاتی بنیاد تهیه و بتصویب رسید، و مسئول هر بخشی تعیین شد مباحث نظری و فلسفه تاریخ بعهدہ اینجانب گذاشته شد، فعالیت‌های این دورہ را مورد بحث قرار نمی‌دهم چون از موضوع سخنم خارج است ولی اشاره می‌کنم آنچه شده در طی گزارش‌های مفصلی که در دفتر بنیاد موجود است مشخص و قابل بررسی است و ایجاد کتابخانه بنیاد، اثر این تلاش است. ضمناً در همین زمان تهیه ۲۴ حلقه نوار و پیاده نمودن مجموعه مطالب آن از اخاطرات و زندگی سیاسی و مبارزات جناب معادپخواه است که از نظر ما کاری بسیار ارزشمند در زمینہ تاریخ انقلاب می باشد.

کار جنبی دیگری که در این زمان انجام یافته تدوین کتابی است زیرعنوان بر ما چه گذشت - خمیرمایه این کتاب هم فعالیت‌های بنیاد و نشانگر آرزوها و اهدافی است که درمورد بنیاد تاریخ داشتیم و داریم.

درہرحال، بعد از یکسال و چندماہ که در اثر محدودیت امکانات لازم، دوبخش مهم تحقیقاتی یعنی سیاسی و اقتصادی متوقف مانده بود، بخش نظری تاریخ — دوست دیگری سپرده شد و مسئولیت بخش سیاسی — اقتصادی بعهدہ من واگذار گردید این نکته را نیز ناگفته نگذارم که شورای محققین بنیاد تصمیم گرفت بخش سیاسی را اداره کنم ولی پس از چند ماہ که امکانات تشکیل بخش اقتصادی فراهم نیامد، این مهم هم بسیار ساده به واحد سیاسی اضافه شد.

عظمت کار را می‌دانستم، پیر خیره سر و لج باز سیاست را می‌شناختم، گرچه کودک شیر و خودخواه اقتصاد برایم چندان آشنا نبود. لذا غواص دربای طوفانی جدیدی شدم که درون و بیرونش را می‌شناختم جز نهنگ آدمخوارش. لذا بمصدیقی، روز از نو و روزگار از نو یا بقولی، فعل و تفاعل.

تاریخ سیاسی و یا سیاست اصولاً "مسئله‌ای اعتباری و نظری است، گروهی این و گروهی آن پسندند، باید حقیقت و واقعیت را از سیر حوادث کشف و تصویر نمود. کاری نیست که دسی مدعی شود به کمال رسانده یا می‌رساند. هر زاویہ تاریکی را روشن‌سازی، زوایای مبهم و ظلمات گرفته دینری نمایان می‌گردد. این مهم را تجربه کرده بسودم بیست سال یا کمتر در رشته تاریخ قلم زده و مخصوصاً "جلدی چند از تحقیقاتم در این رشته جائی باز کرده و مرجع اصیلی واقع شده بود. در این مورد و توانائی عبور از این راه صعب العبور برایم نگرانی چندان نداشت اوائل کار به همکاری و یاری، یاران امید داشتم همه جا یارشان بودم ولی در این حرکت یار ما نبودند جز یکی دو نفر در سطحی محدود به اندازه کف یکدست و همین.

بخش سیاسی - اقتصادی که در حقیقت جوانترین بخش های بنیاد تاریخ بود زبان بست و بازو گشاد ، عنقایی بود که آشفته بلند می خواست ، سنگ صبور همه شد ، دلباخته محبت و صفا بود ، می خواست مصداق " عن اللغو معرضون " باشد ، به تلخی متهم شد ، پر خاش شنید ، ولی در راه هدف از پای نیفتاد .

بخش سیاسی ، اقتصادی کار خود را با تهیه طرح های متعدد آغاز کرد و موافق طبع مشکل پسند شورای محققان نیفتاد ، این طرح ها خود هر کدام زمینه تحقیقاتی مفصل است ، بالاخره پس از تلاشی بی امان طرح اصلی این بخش تصویب شد و کار اصلی و اساسی آغاز گردید ، از زبان الهام بخش حافظ بگوئیم

عشق دردانه است و من غواص و دریامیکده سرفرو بردم در آنجا ، تا کجا سر بر کنم بی مناسبت نیست که اهم کوششهای این بخش را قهرست گونه تا این زمان عنوان کنم تا بماند و روزی که رفتیم ، دیگران که طبعاً " خواهند آمد ، کار را از سیر بگیرند و از آنجا که هست دنبال کنند -

در زمینه منبع شناسی

۱ - بخش سیاسی - اقتصادی، برای آنکه بتواند در کار تحقیقات خود مطمئن و تا حدی توانائی روش خود را مبتنی بر اسناد و مدارک قرار دهد بیش از ۵۴۲ جلد تاریخ و رساله را مورد مطالعه قرار داده و از آن میان ۱۳۸ جلد آن برای تحقیق بعنوان منابع قابل اطمینان برگزیده شد ، که لیست کلی این مجموعه در اختیار همکاران و کتابخانه بنیاد قرار گرفته است .

۲ - مجموعه ۴۸۶ جلد سفرنامه گزارش ماموران سیاسی دول بیگانه و سیاحان مستشرقان بررسی گردید که مشخص کننده خط استعمار و استبداد و شناخت حرکت کور آن در طی سالهای متمادی است و ناچار باید مورد مطالعه و دقت قرار گیرد . برای نمونه می توان به دوره کتابهای " ایران و قضیه ایران " اشاره کرد

۳ - منابع مهم تاریخ در مسائل ایران به زبانهای آلمانی ، انگلیسی ، فرانسه چه آنهایی که در ایران - البته در کتابخانه های شناخته شده - موجود است و چه آنها که نبوده ، در حدود توانائی و اطلاع ، شناسائی شده که لیست آن حضور همکاران و دفتر ارائه شده است .

۴ - تهیه و تنظیم اسناد اصیل تاریخی که تاکنون منتشر نشده و نمونه هایی از

آن را در سه شماره فصلنامه "یاد" ملاحظه نموده‌اید، این اسناد که از مجموعه اسناد تاریخی انتشار نیافته آرشیو شخصی مسئول بخش سیاسی - اقتصادی است - بدون هیچگونه انتظار، حتی یک کلمه تشکر صادقانه، بهره‌گیری و انتشار آنرا در زمره کار تحقیقات سیاسی - اقتصادی بنیاد قرار دادیم.

۵ - تهیه و تدوین مجموعه مفصلی از مسائل تاریخی تحقیق نشده با مقدمه توجیهی که در اختیار شورای محققین قرار گرفته تا صاحب نظران در صورت تمایل بسه تحقیق و بررسی آن بپردازند.

۶ - بررسی و تنظیم بیش از ۲۴۵ "کلید واژه" سیاسی - اقتصادی برای کار بخش نمایه سازی که ظاهراً "۱۹۰ واژه آن تصویب و در دستور کار قرار گرفته است.

۷ - مطالعه و بررسی و انتخاب و علامت گذاری بیش از ۱۲ جلد صورت مذاکرات دوره ۲۱ مجلس شورای ملی معادل ۸۴۰۰ صفحه و کپی برداری از مطالبی که برای پرونده های تحقیقاتی متن اصلی تاریخ ضروری بنظر می‌رسد.

۸ - تهیه ۲۴ بحث قابل تحقیق برای تدوین متن نهائی تاریخ با توجه به طرح اصلی پرونده و مخازن. این مباحث محتوی اسناد مورد لزوم در زمینه تحقیقات بخش سیاسی - اقتصادی است که متأسفانه در این مورد نمی‌توانم توضیح مفصلی بدهم و تنها شورای عالی محققین بنیاد می‌توانند از این مجموعه دبدن نمایند.

۹ - تهیه بیش از یک هزار صفحه یادداشت در زمینه تحقیق و بررسی متن مورد نظر که متأسفانه در جریان جایجائی آرشیو بنیاد بخشی از آن مفقود شده و تلاش ما برای یافتن آن هنوز بجائی نرسیده است.

۱۰ - تدوین کتاب تحقیقی "ریشه یابی و تحلیل قراردادهای استعماری در ایران" با اسناد تاریخی، سیاسی، اقتصادی منحصر بخود، که تلخیص شده بخشی از مباحث آنرا در فصلنامه یاد منتشر کرده و تا ۴ یا ۵ شماره دیگر نیز ادامه خواهد داشت. این سلسله تحقیقات بصورتی تنظیم و تدوین شده که بتواند مقدمه‌ای بر متن اصلی تاریخ طرح شده باشد.

۱۱ - تهیه اسناد و مدارک، منابع قابل تحقیق برای تدوین مباحث اصلاحات ارضی که موضوع مهم متن اصلی تاریخ است - برای اطلاعات دقیق تر به مجموعه گزارش های ماهیانه این بخش که به دفتر بنیاد داده شده است می‌توان مراجعه نمود - ناگفته نگذارم که بخش سیاسی، اقتصادی با تمام گستردگی و وسعت کار، خود

شامل تک قلمی است که به تنهایی این راه و وادی را می پیماید . امید آنکه رهرو این
راه اگر افتاد دیگری برخیزد .

ز انقلاب زمانه عجب مدار که چرخ
از این فسانه هزاران هزار دارد ییاد
حافظ

